

УДК 378.147.015.31:373.2

DOI: 10.12958/2227-2844-2020-2(333)-1-39-46

Бадер Світлана Олександрівна,

кандидат педагогічних наук, доцент, завідувач кафедри дошкільної та початкової освіти ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка», м. Старобільськ, Україна.

svetmira23@meta.ua

<https://orcid.org/0000-0002-9225-423X>

ТЕХНОЛОГІЯ НАВЧАЛЬНОГО ТРЕНІНГУ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ЦІННІСНО-СМИСЛОВИХ ОРІЄНТАЦІЙ МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ ЗДО

Сучасна система вищої освіти поступово відмовляється від знанневої парадигми, орієнтуючись на особистість майбутнього фахівця, його індивідуальність, унікальність та освітні запити. Натомість, слушною є думка Ю. Пелеха, А. Сірого, М. Яницького, які стверджують, що сьогодні стираються грані між цінностями, та в умовах становлення сучасного суспільства важко виокремити «позитивні» чи «негативні» цінності (Пелех, Сірий, Яницький, 2013). Саме тому, особливої актуальності набуває перехід до ціннісно-сміслової освітньої парадигми, що сприятиме ефективній професійній підготовці майбутніх фахівців, у тому числі, майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти (ЗДО) на аксіологічних засадах, формування у них особистісних та професійних ціннісно-сміслових орієнтацій.

Ідеї формування ціннісно-сміслових орієнтацій майбутніх педагогів є предметом досліджень таких учених як: Т. Антоненко, І. Бех, І. Галян, Л. Михальцова, Ю. Пелех, В. Сластьонін, Г. Чижаква та ін. Проблему формування професійних ціннісних орієнтацій, аксіологічної компетентності майбутніх вихователів ЗДО за допомогою різних педагогічних технологій досліджували Г. Андрюніна, О. Горбатова, С. Гусаківська, С. Камінська, С. Кондратюк, О. Лисенко, О. Падалка, Р. Пріма, Г. Цветкова та ін.

Своєю чергою, сутність та структура тренінгу як інтерактивної педагогічної технології розкривається у студіях М. Артюшиної, Л. Кубачишевої, Ю. Макарова, Н. Свиридової, В. Никандрова та ін. Натомість, проблема використання технології навчального тренінгу для формування ціннісно-сміслових орієнтацій майбутніх вихователів ЗДО все ще залишається малодослідженою.

Отже, **метою** статті є дослідження аксіологічного потенціалу технології навчального тренінгу у процесі фахової підготовки майбутніх вихователів ЗДО.

Сьогодні тренінгова технологія є однією з найбільш затребуваних в освітньому процесі закладів вищої освіти, поряд з іншими технологіями інтерактивного характеру, оскільки володіє значним потенціалом щодо формування необхідних знань, умінь, навичок та якостей у майбутніх фахівців дошкільної галузі з одного боку, допомагає встановити суб'єкт-суб'єктні стосунки в системі «викладач – студент» – з іншого. Ми вважаємо, що тренінгова технологія сприятиме формуванню ціннісно-смыслових орієнтацій майбутніх вихователів ЗДО шляхом діалогічної взаємодії між учасниками тренінгу, адже відомо, що смислу неможливо навчити, його можна лише винайти у процесі різних видів діяльності, «прожити», а потім трансформувати у відповідні ціннісно-смыслові орієнтації (К. Роджерс, Д. Леонтьєв, В. Франкл).

Перш за все, зауважимо, що тренінгова технологія у сучасному науковому полі розуміється як особистісно орієнтована технологія навчання, що сприяє отриманню нової інформації, модифікації знань, поведінкових навичок того, хто навчається, через набуття необхідного досвіду у спеціальному середовищі (Артюшина, Бутенко, Ковальчук, 2013). Нам також імпонує визначення Н. Свиридової, яка тлумачить тренінгову технологію як таку педагогічну технологію, що характеризується високою активністю учасників та цілеспрямованим застосуванням сукупності різних методичних засобів, що дозволяють виробити необхідні професійні навички та психічні новоутворення шляхом багаторазового повторення окремих елементів в умовах імітації професійного середовища (Свиридова, 2018, с. 102).

Сьогодні існує чимало видів тренінгів, натомість ми дотримуємось класифікації, наведеної В. Никандровим, який за критерієм «провідна мета» виокремлює:

- психокорекційний тренінг – спрямований на зміни психічної сфери людини з кінцевою метою вдосконалення самосвідомості, поведінки або професійної діяльності людей/груп;
- методичний тренінг – спосіб навчання фахівців виконання тренінгової роботи;
- психотерапевтичний тренінг – різновид психокорекційного тренінгу, що має на меті отримання психотерапевтичного ефекту (широке коло психічних змін людини, які сприятимуть розв'язанню внутрішніх конфліктів та кризисних станів);
- тренінг особистісного розвитку – спрямований на вдосконалення особистісних якостей і самосвідомості людини, що призведе до оптимізації поведінки та самореалізації;
- навчаючий тренінг – націлений на набуття майбутнім фахівцем нових знань, розвиток умінь і/або вироблення навичок у певних галузях соціальної активності людини;
- організаційний тренінг – спрямований на вдосконалення спільної діяльності колективу та отримання організаційного ефекту (Никандров, 2003).

Очевидно, що у процесі фахової підготовки майбутніх вихователів ЗДО доцільно використовувати навчаючий (навчальний) тренінг, що дасть можливість інтегрувати освітню мету (формування необхідних знань, умінь та навичок) та запустити механізм формування ціннісно-сміслових орієнтацій майбутніх фахівців (усвідомлення смислів, надання їм значущості через механізм емпатії, рефлексії, інтеріоризації).

Зупинимось на характеристиці технології навчального тренінгу з точки зору її аксіологічного потенціалу.

Перш за все, у процесі тренінгової роботи створюється середовище невимушеності, довіри, взаємної підтримки, тобто максимально комфортне для інтеракції. Майбутні вихователі мають можливість вільно висловлювати власну точку зору з приводу проблеми, що обговорюється, співвіднести свою систему цінностей з іншими. Саме у такому середовищі створюються всі можливості для ефективного діалогу, у процесі якого відбувається обмін цінностями, запускається механізм формування ціннісно-сміслових орієнтацій. Важливим є той факт, що тренінг дозволяє змодельовати професійне середовище, в яке потрапить майбутній вихователь у подальшій професійній діяльності.

По-друге, тренінгова робота налаштовує на суб'єкт-суб'єктну взаємодію між викладачем та студентами, у процесі якої останні стають більш активними, виявляють ініціативу під час розв'язання проблемних ситуацій. У цьому сенсі С. Гусаківська зазначає: «...схвалення спроби саморозкриття будь-кого з учасників стимулює зростання його впевненості в собі, розширення сфери самоусвідомлення, набуття особистісного досвіду, засвоєння нових знань» (Гусаківська, 2014). Тобто під час тренінгу авторитарна позиція педагога є апіорі неможливою, адже тоді втрачається провідна дидактична мета та сенс тренінгової технології – навчити самостійно вирішувати проблемні ситуації на основі критичного осмислення різної інформації. Саме суб'єкт-суб'єктна взаємодія сприяє розумінню, усвідомленню цінностей, активній рефлексії з приводу власної системи ціннісно-сміслових орієнтацій, що сприяє інтеріоризації позитивних цінностей.

По-третє, за умови суб'єкт-суб'єктної взаємодії між учасниками тренінгу в умовах комфортного середовища відбувається становлення «Я-концепції» майбутнього фахівця (Кубашичева, 2012). Самопізнання, що відбувається в умовах тренінгової роботи зумовлює вироблення адекватної самооцінки, вири у власні сили, здатності до саморегуляції тощо. Відбувається інтенсивне співвідношення власних пріоритетних цінностей з цінностями інших, переосмислення та прийняття позитивних ціннісних орієнтацій.

Проілюструємо прикладами використання вправ навчальних тренінгів у межах різних освітніх компонентів («Дошкільна педагогіка: інтегрований курс», «Дидактика дошкільної освіти», «Теорія і практика співпраці з родиною», «Менеджмент в системі дошкільної освіти» тощо) спеціальності 012 «Дошкільна освіта».

Так, змістовними з аксіологічної точки зору стали такі смислові вправи як «Мої ціннісні орієнтири», «Кредо вихователя», «Що обирає сучасна дитина-дошкільник?», «Самоосвіта: 5 простих кроків», «Навіщо планувати свій час або що таке самоменеджмент?» тощо.

У ході виконання вправи «*Мої ціннісні орієнтири*» (у межах курсу «Вступ до фаху») нами було запропоновано майбутнім вихователям методика М. Рокича «Ціннісні орієнтації», де необхідно проранжувати дві групи цінностей – термінальні та інструментальні – у порядку привабливості. Після виконання завдання кожному студенту пропонувалось вербалізувати у групі три провідні цінності з кожного переліку. Тренер на дошці занотовує відповіді кожного студента. Рефлексивним етапом вправи є складання карти ціннісних пріоритетів групи. У процесі виконання вправи майбутні вихователі ЗДО мали можливість усвідомити, які цінності є визначальними для них та порівняти свою позицію з іншими учасниками. Важливим аспектом є саме вербалізація та візуалізація результатів завдання, що зумовлює подальшу рефлексію в означеному напрямку з боку студентів, запуск механізму інтеріоризації позитивних цінностей.

Вправа «*Кредо вихователя*» передбачала вербальне озвучення одним реченням провідного девізу сучасного вихователя ЗДО з одного боку, та візуальне його зображення – з іншого. Після виконання завдання здобувачі освіти мали змогу презентувати авторську точку зору, обговорити різні погляди на проблему. У ході виконання вправи стає зрозумілим, які ціннісні орієнтації сповідує той чи той студент, які з цінностей є домінуючими у відповідній ієрархічній системі особистості. Таку вправу ми пропонували як студентам перших курсів (у межах дисципліни «Вступ до фаху»), так і студентам-випускникам (у межах курсу «Основи професійної майстерності сучасного вихователя»). У ході виконання вправи студенти мали можливість поміркувати над цінностями, які має сповідувати сучасний вихователь, порівняти власну точку зору з іншими, переглянути ієрархію власних цінностей на основі подальшої рефлексії.

Цікавою для майбутніх вихователів ЗДО виявилась вправа «*Що обирає сучасна дитина-дошкільник?*» (тренінг було реалізовано в межах курсу «Дидактика дошкільної освіти»). Студентам пропонувалось протягом 5 хвилин поміркувати та зобразити у вигляді малюнку цінності, які, на їхню думку, є пріоритетними для сучасного дошкільника (родина, дім, іграшки тощо). Далі нами було продемонстровано відео-запис з роздумами дітей старшого дошкільного віку з приводу питання «Що для мене важливе?». Після перегляду відео-фрагменту майбутнім вихователям пропонувалось на зворотній стороні аркуша повторно виконати завдання та поміркувати, чи змінилась їхня позиція. У ході виконання вправи здобувачі освіти мали можливість висловити власне бачення проблеми соціалізації дошкільників та їх ціннісних пріоритетів, обговорити проблеми впливу медіа-засобів на свідомість дитини,

надлишку сенсорних подразників у життєдіяльності дошкільника, реальної відсутності батьків у житті сучасної дитини, що впливає на становлення її системи цінностей.

У межах курсу «Менеджмент в системі дошкільної освіти» також було реалізовано низку тренінгів, де більшість вправ уміщували в собі як навчальну мету, так і сприяли формуванню ціннісно-сміслових орієнтацій майбутніх вихователів ЗДО. Так, жваве обговорення серед студентів викликала вправа «*Навіщо планувати свій час або що таке самоменеджмент?*». Майбутнім вихователям пропонувалось поміркувати та визначити скільки часу на день (у годинах та відсотках) вони витрачають на: навчання, самоосвіту, розваги та перегляд новин у соціальних мережах, на інші справи. Після обговорення результатів майбутні вихователі переходили до другого завдання вправи та складали орієнтовний план на тиждень таким чином, щоб протягом дня у них була можливість виокремити час на навчання, хобі, якісний відпочинок. Рефлексивним етапом вправи має стати усвідомлення цінності часу, можливостей щоденно робити невеликий крок задля досягнення мети.

Зауважимо, що більшість майбутніх вихователів ЗДО визнають цінність знань та самоосвіти для себе, натомість, указують, що для цього їм бракує часу протягом дня. Вправа «*Самоосвіта: 5 простих кроків*» була спрямована на усвідомлення студентами вимог сучасності щодо конкурентоспроможності кожного вихователя на ринку освіти, а, отже, необхідності постійної роботи над собою та самовдосконалення, набуття додаткових знань та умінь, що стануть у нагоді надалі.

Під час виконання вправи ми пропонували студентам у мікрогрупах визначити п'ять провідних форм самоосвіти (наприклад, вебінари, читання наукової, методичної, художньої літератури, конференції, майстер-класи тощо). Після обговорення майбутні вихователі ЗДО у групі складали інтелект-карту: «Сучасні форми самоосвіти» з подальшою презентацією результатів. Далі тренер просив кожного сформулювати просту рекомендацію для інших учасників, як просто займатися самоосвітою щодня. Рекомендація має бути чіткою, логічно викладеною, наприклад: «Щодня читати 10 сторінок книги» або «Протягом місяця відвідати один майстер-клас» тощо. Під час виконання вправи студенти мали змогу усвідомити сенс освіти та самоосвіти, зрозуміти її цінність на фоні легкого доступу до інформації у сучасному кіберпросторі.

Таким чином, технологія навчального тренінгу володіє значним аксіологічним потенціалом. Нами було упроваджено різні тренінгові заняття в межах навчальних дисциплін фахового спрямування, що передбачені навчальним планом спеціальності 012 «Дошкільна освіта» освітнього ступеня «бакалавр», що сприяло: по-перше, підвищенню рівня умотивованості студентів, ефективному запам'ятовуванню нового матеріалу; по-друге, створенню сприятливого середовища для комунікації та суб'єкт-суб'єктної взаємодії у системах «викладач – студент», «студент – студент»; по-третє, розумінню та усвідомленню

майбутніми вихователями ЗДО позитивних цінностей як особистісного, так і професійного характеру; по-четверте, запуску механізму інтеріоризації цінностей у необхідні ціннісно-сміслові орієнтації майбутніх вихователів ЗДО.

Перспективами подальших досліджень убачаємо розробку спецкурсу для майбутніх вихователів ЗДО з широким використанням технології навчального та соціально-психологічного тренінгів для формування ціннісно-сміслових орієнтацій студентів.

Список використаної літератури

- 1. Гусаківська С. С.** Формування ціннісно-сміислової сфери студентів засобами психотерапії (теоретичний аспект). *Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України*. 2014. Вип. 1. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnadps_2014_1_17.
- 2. Кубашичева Л. Н.** Развитие профессиональной Я-концепции у будущих педагогов. *Вестник Адыгейского государственного университета. Серия 3: Педагогика и психология*. 2012. №3 (103). URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/razvitie-professionalnoy-ya-kontseptsii-buduschih-pedagogov>
- 3. Лук'янчук Н.** Класифікація видів тренінгів. *Навчання і виховання обдарованої дитини*. 2013. Вип. 1. С. 272–279.
- 4. Никандров В. В.** Антитренинг или контуры нравственных и теоретических основ психотренинга: учеб. пособие. СПб.: Изд-во «Речь», 2003. 176 с.
- 5. Яницкий М. С., Серый А. В., Пелех Ю. В.** Ценностно-смысловая парадигма как основа постнеоклассической педагогической психологии. *Философия образования*. 2013. №1(46). С. 175–185.
- 6. Свиридова Н. В.** Тренинговые технологии в системе подготовки студентов к профессиональным чемпионатам по стандартам WSR. *Вестник Сибирского государственного университета путей сообщения: Гуманитарные исследования*. 2018. № 1 (3). С. 102–108.
- 7. Тренінгові технології навчання з економічних дисциплін: навч. посіб.** / Г. О. Ковальчук, Н. Ю. Бутенко, М. В. Артюшина та ін. К.: КНЕУ, 2006. 320 с.

References

- 1. Husakivska, S. S.** (2014). Formuvannia tsinnisno-smyslovoi sfery studentiv zasobamy psykhoterapii (teoretychnyi aspekt) [Formation of value-sense sphere of students by means of psychotherapy (theoretical aspect)]. *Visnyk Natsionalnoi akademii Derzhavnoi prykordonnoi sluzhby Ukrainy*, 1. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnadps_2014_1_17 [in Ukraine].
- 2. Kubashicheva, L. N.** (2012). Razvitie professionalnoj Ya-koncepcii u budushih pedagogov [Development of professional self-concept for future teachers]. *Vestnik Adygejskogo gosudarstvennogo universiteta. Seriya 3: Pedagogika i psihologiya*, 3 (103). Retrieved from <https://cyberleninka.ru/article/n/razvitie-professionalnoy-ya-kontseptsii-buduschih-pedagogov> [in Russian].
- 3. Luk'ianchuk, N.** (2013). Klasyfikatsiia

vydiv treninhiv [Classification of types of trainings]. *Navchannia i vykhovannia obdarovanoi dytyny*, 1, 272-279 [in Ukraine].

4. Nikandrov, V. V. (2003). Antitrening ili kontury npravstvennyh i teoreticheskikh osnov psihotreninga [Antitraining or outlines of the moral and theoretical foundations of psychotraining]. SPb.: Izdatelstvo «Rech» [in Russian].

5. Yanitskiy, M. S., Seryy, A. V. & Pelekh, Yu. V. (2013). Tsennostno-smyslovaya paradigma kak osnova postneoklassicheskoy pedagogicheskoy psikhologii [Value-semantic paradigm as the basis of post-neoclassical educational psychology]. *Filosofiya obrazovaniya*, 1 (46), 175-185 [in Russian].

6. Sviridova, N. V. (2018). Treningovye tehnologii v sisteme podgotovki studentov k professionalnym chempionatam po standartam WSR [Training technologies in the system of preparing students for professional championships in accordance with WSR standards]. *Vestnik Sibirskogo gosudarstvennogo universiteta putej soobsheniya: Gumanitarnye issledovaniya*, 1 (3), 102-108 [in Russian].

7. Kovalchuk, H. O., Butenko, N. Yu. & Artiushyna, M. V. ta in. (Eds.). (2006). Treninhovi tekhnologii navchannia z ekonomichnykh dystsyplin [Training technologies of training in economic disciplines]. K.: KNEU [in Ukraine].

Бадер С. О. Технологія навчального тренінгу як засіб формування ціннісно-сміслових орієнтацій майбутніх вихователів ЗДО

Стаття присвячена проблемі формування ціннісно-сміслових орієнтацій майбутніх вихователів ЗДО у процесі фахової підготовки та пошуку ефективних технологій для оптимізації означеного процесу. Автор доводить ефективність технології навчального тренінгу як засобу формування відповідних орієнтацій студентів. У статті подано визначення сутності тренінгової технології, класифікація різновидів тренінгу та характеристика технології навчального тренінгу з точки зору її аксіологічного потенціалу.

Доведено, що технологія навчального тренінгу сприяє: створенню максимально комфортного середовища для навчання та спілкування, становленню суб'єкт-суб'єктного типу взаємодії між учасниками, ефективному формуванню професійної Я-концепції майбутнього вихователя. Наведено приклади тренінгових вправ, використаних у процесі фахової підготовки майбутніх вихователів ЗДО.

Ключові слова: цінності, ціннісно-сміслові орієнтації, майбутні вихователі ЗДО, технологія навчального тренінгу, фахова підготовка.

Бадер С. А. Технология учебного тренинга как средство формирования ценностно-смысловых ориентаций будущих воспитателей УДО

Статья посвящена проблеме формирования ценностно-смысловых ориентаций будущих воспитателей УДО в процессе профессиональной подготовки и поиска эффективных технологий для оптимизации данного

процесса. Автор доказывает эффективность технологии учебного тренинга как средства формирования соответствующих ориентаций. В статье поданы определение сущности тренинговой технологии, классификация разновидностей тренинга и характеристика технологии учебного тренинга с точки зрения ее аксиологического потенциала.

Доказано, что технология учебного тренинга способствует: созданию максимально комфортной среды для обучения и общения, становлению субъект-субъектного типа взаимодействия между участниками, эффективному формированию профессиональной Я-концепции будущего воспитателя. Приведены примеры тренинговых упражнений, использованных в процессе профессиональной подготовки будущих воспитателей УДО.

Ключевые слова: ценности, ценностно-смысловые ориентации, будущие воспитатели УДО, технология учебного тренинга, профессиональная подготовка.

Bader S. The Technology of Educational Training as a Means of Forming Value-Sense Orientations of Future Kindergarten Educators

The article is devoted to the problem of the formation of value-sense orientations of future kindergarten educators in the process of vocational training and the search for effective technologies for optimizing this process. The author proves the effectiveness of the technology of educational training as a means of forming appropriate orientations. The article defines the essence of the training technology, classifies the types of training and characterizes the technology of educational training in terms of its axiological potential.

It is proved that the technology of educational training contributes to: creating the most comfortable environment for learning and communication, the formation of the subject-subject type of interaction between participants, the effective formation of a professional self-concept of the future kindergarten educator. Examples of training exercises used in the process of training future kindergarten educators are given.

Key words: values, value-sense orientations, future kindergarten educators, technology of educational training, professional training.

Стаття надійшла до редакції 28.01.2020 р.

Прийнято до друку 01.03.2020 р.

Рецензент – д. п. н., проф. Караман О. Л.